

CONTEXT

School

David ontvangt tijding
van Sauls dood, 2 Samuël 1
David wordt koning over Juda,
2 Samuël 2:1-7
David koning over geheel Israël,
2 Samuël 5:1-16

Ere(kinder)dienst/Zondagsschool
Vergiffenis, Matteüs 18:15-20
Exodus 39:33-40:37

Lied

Gezang 321

Meditatie bij Matteüs 18:15-20

Als uw broeder zondigt bestraf hem

Soms zijn bijbelteksten "teksten van verschrikking" (Phyllis Trible).

Als je de tekst uit Matteüs 18:15-20 over het bestraffen van de broeder leest, zie je je grootouders zitten op het zondaarsbankje in de kerk, omdat ze 'moesten' trouwen, en hoor je de dominee in je jeugd het formulier van de ban en afsnijding voorlezen omdat die en die broederen zuster in de ban waren gedaan, meestal wegens zonde tegen het 4e of het 7e gebod.

De Matteüstekst roept gevoelens op van macht en machtsmisbruik binnen de kerken. Het lijkt een vrijbrief van Jezus voor mannen "gestaag in het akelig zwart", mannenbroeders die de wet uitmaken. Deze vervreemding moeten we ons zelf wel eens toestaan in het luisteren naar de Schrift. Maar tegelijkertijd moeten we bedenken dat deze tekst niet los te verkrijgen is.

Je kunt dit verhaal niet lezen zonder de vraag die ervoor gesteld is: "Wie is de grootste in het koninkrijk", en vooral het antwoord van Jezus: een kind in het midden - om van te leren. En je kunt het niet lezen zonder de vraag van Petrus waar we volgende week mee verder gaan.

Het thema van deze herfsttijd geeft de bril aan waardoor we deze tekst lezen, opdat het minder verschrikkend en verschrikkelijk wordt. Leven naar messiaanse maat, leven op de manier van de Gezalfde. Die 'macht' wordt ons gegeven.

In het eind van het boek Exodus wordt dat nog eens duidelijk als er priesters worden gezalfd en er een plaats van samenkomst, van gemeente-zijn, aan de Eeuwige wordt toegewijd. Namens de Eeuwige, geprezen zij zijn Naam, mogen mensen spreken en bij elkaar komen. Met elkaar mag je hier op aarde laten zien wie God is. De Heer, de Eeuwige, die niet wil dat het kleine verloren gaat, geeft ons de macht om op aarde te leven zoals in de hemel.

C.J. van Leeuwen-Assink

Thema

Gezalfd voor Gods aangezicht

'Leven naar messiaanse maat', zo luidt het motto voor de herfsttijd. Zeven zondagen zullen we aan de hand van de evangelist Matteüs, tegen de achtergrond van Tora (het slot van Exodus en hoofdstukken uit Leviticus) horen waartoe wij na Pinksteren geroepen zijn. In de school wordt over het koningschap van David en Salomo gesproken, want de gezalfde koning mag immers model staan voor dat leven naar messiaanse maat? Ook Matteüs, de 'koninkrijksevangelist' laat in woorden en gelijkenissen van Jezus doorklinken waaraan het concrete leven afgemeten wordt. "Wees heilig, want Ik de Heer ben heilig" (o.a. Leviticus 11:44). Gaande van Galilea naar Judea naar Jeruzalem spreekt Jezus met zijn leerlingen over het concrete leven van de geloofsgemeenschap en legt hen gaandeweg uit wat tot de grondregels van het koninkrijk behoort. Hoog en heilig staat niet tegenover alledaags en banaal. Concrete aanwijzingen over de wijze waarop je je broeder in het rechte spoor houdt (Matteüs 18:15) of zijn geldschuld afhandelt (Matteüs 18:27) staan direkt naast beloftewoorden over het eeuwig leven dat hen ten deel valt die hun bestaan prijsgeven (Matteüs 19:29). Leven naar messiaanse maat is zo goed als God zijn, is mens zijn naar Gods beeld en gelijkenis.

Als we deze zondag de woorden uit het slot van Exodus lezen, waar het gaat over de inrichting van de tabernakel, komt de samenhang tussen Gods heiligheid en die der mensen sterk naar voren. Zowel de tabernakel, met alles wat daar wordt ingebracht, als mensen die de dienst aan God en mensen verrichten, worden gezalfd (Exodus 40:9 vv. en 13 vv.) en in het Hebreeuws klinkt dat waarlijk messiaans (zalven = masjach/masjiach). Zo mogen mensen die leven na Pinksteren de dienst aan God en mensen verrichten als gezalfden voor Gods aangezicht. En de eerste daad die dan genoemd mag worden is die van vergeving. Vergeving schept ruimte voor een nieuw begin. Dat geldt eerst en vooral binnen de geloofsgemeenschap. Die staat immers model voor het koninkrijk. En zoals de God van Israël tabernakelde onder de mensen en hen voorging in wolk en vuur, zo eindigt de lezing uit Matteüs van deze zondag aldus: "Want waar twee of drie vergaderd zijn in mijn naam, daar ben Ik in hun midden". De gezalfde tabernakelt onder zijn volgelingen, dat schept ruimte voor vergeving. Hij gaat ons voor naar Jeruzalem, de stad van vrede, in wolk en vuur. En onderweg leert Hij ons leven naar messiaanse maat als gezalfden voor Gods aangezicht.

Cil Wigmans

Toelichting

Vergiffenis, Matteüs 18:15-20

Het opschrift dat aan de lezing voor deze zondag is meegegeven zal mogelijk vragen oproepen. Gaat het in deze tekst wel om vergeving? Is dat niet pas vanaf Matteüs 18:21 aan de orde?

Het is echter goed om te bedenken dat Matteüs deze passages hier niet zonder reden heeft samengevoegd. Hoofdstuk 18 is één van de vijf hoofdstukken waarin een aantal redevoeringen van Jezus is samengebracht. Daarin staat steeds één onderwerp centraal. En in dit blok gaat het over de gemeente.

Op de achtergrond spelen hier de toenemende problemen binnen de eerste christelijke gemeenten een rol. In het boek Handelingen en bij Paulus lezen we over onenigheid en machtsstrijd. Ook Matteüs moet hebben geworsteld met dit voor de nog maar net enthousiast ontstane gemeenten zo frustrerende probleem. Als oorzaak van deze ellende noemt hij in het eerste vers van dit hoofdstuk de vraag naar de rangorde. Daar stelt Jezus dan de voorrang van de "kleine" tegenover. In de eerste veertien verzen is dat het verbindende woord. Vanaf vers 15 is het verbindende woord "broeder". Dat woord verbindt ook de verzen 15-20 met de verzen 21-35.

In Matteüs 18:15-17 worden voor die tijd traditionele aanwijzingen voor de omgang met elkaar binnen de gemeenschap gegeven. Ze herinneren aan teksten uit het Oude Testament (zie Leviticus 19:17 en Deuteronomium 19:15), zoals dat bij Matteüs zo vaak gebeurt. Sommige elementen doen ook denken aan de strenge voorschriften van de Esseense gemeenschap te Qumran, zoals we die aantreffen in één van de beroemde Dode Zeerollen, een boekrol van regels voor die gemeente. Enkele daarvan komen vrijwel woordelijk overeen met de hier bij Matteüs weergegeven woorden van Jezus.

De leefregels klinken voor het evangelie ongebruikelijk hard. De broeder kan tot heiden of tollenaar worden. Dat is een omkering van wat zo vaak op verrassende wijze door Jezus werd bewerkstelligd: de heiden en de tollenaar krijgen hun plaats in de gemeente.

Deze schijnbare tegenstelling tussen Jezus' optreden elders en zijn hier gesproken woorden heeft te maken met de spanning tussen ideaal en werkelijkheid. Dat is ook af te leiden uit het volgende vers. Daar is sprake van Christus' gemeente die niet alleen bindend werkt, maar die ook kan en moet losmaken. Dit is een realistische voorstelling van zaken en zoiets kan heel verruimd werken. Het is belangrijk om elkaar serieus te nemen en ook om de grenzen van het toelaatbare in het oog te houden. Dat geldt juist ook voor wie de ander zo na aan het hart ligt, dat hij of zij de moeite neemt om de ander uit broederlijke en

zusterlijke liefde terecht te wijzen. Op een gegeven moment moet je daar ook mee kunnen stoppen.

De christelijke gemeente heeft een enorme bindende maar ook ontbindende macht. Door de gemeente word je gebonden aan Jezus Christus. Net zo goed als die gemeente tussen Hem en een mens in kan komen te staan. Maar die gemeente moet zichzelf ook kunnen relativeren. Laat ze het niet te snel zoeken in getal en macht. Ook daar en misschien wel juist daar waar slechts twee of drie bijeen zijn is er iets van Jezus Christus te vinden. Daar ook is die eenheid vaak nog het beste te ervaren.

En laat de gemeente niet te gemakkelijk denken dat ze de wijsheid in pacht heeft. In dat geval moet ze nog even terug bladeren, naar Matteüs hoofdstuk 16: 13-23. Daar wordt aan Petrus dezelfde bindende macht toegeschreven vanwege zijn geloofsinzicht. Doch even later bestraft Jezus hem in niet mis te verstane bewoordingen. Oplettendheid blijft geboden.

K.Spronk

De Esseense leefregels

De aanwijzingen die Jezus geeft voor de omgang met elkaar in de gemeente doen in sommige opzichten denken aan leefregels binnen de Esseense gemeente. Bij de beroemde verzameling teksten uit de eerste eeuw van onze jaartelling gevonden in grotten bij Qumran, bij de Dode Zee bevindt zich ook een 'Boek voor de ordening van de gemeente.' Daarin staan voorschriften betreffende het onderzoek van kandidaat leden (V:24-VI:1):

"Men moet hun geest onderzoeken en hun daden, jaar na jaar, om een ieder al naar gelang zijn inzicht en de volmaaktheid van zijn handelen te verhogen of overeenkomstig zijn overtreding te verlagen; een ieder moet zijn naaste terechtwijzen in waarheid en ootmoed en barmhartige liefde jegens elkaar. Niemand mag tegen de ander spreken in toorn of morren of halsstarrigheid of gedreven door een goddeloze geest. En men mag hem niet haten in zijn onbesneden hart. Op dezelfde dag moet men hem terechtwijzen en niet om hem schuld op zichzelf laden. Verder mag niemand een kwestie tegen zijn naaste voor de vergadering brengen, wanneer hij niet van tevoren hem voor getuigen terecht gewezen heeft."

Liturgische toelichting

De dertiende zondag na Pinksteren

Het begin van september is doorgaans ook het begin van een nieuw kerkelijk seizoen. Langzamerhand komen allerlei activiteiten in de gemeente weer op gang.

Juist in deze tijd is het op zijn plaats om bij de lezing van Matteüs 18 te benadrukken dat het hier over de gemeente gaat en dan met name over de manier van omgang met elkaar binnen die gemeente. De lezing van Matteüs 18:15-20 kan ons helpen om het juiste evenwicht te vinden tussen het hoge ideaal van de gemeente als lichaam van Christus en de beperkte mogelijkheden van de alledaagse kerkelijke gemeenschap. De herkomst en het doel van de gemeente mogen we niet uit het oog verliezen, maar dat hoeft nog niet te leiden tot verkramping of schijnheiligheid.

De keuze voor een oudtestamentische lezing kan mede op grond van deze overwegingen worden bepaald. De bestaande leesroosters bieden hier voldoende mogelijkheden. De hoofdlezing in het oecumenische leesrooster is Exodus 39:33-40:37. Daarin wordt zeer uitgebreid en duidelijk met liefde over de tabernakel gesproken. Men zou het als een accent op de materiële kant van het gemeente-zijn kunnen opvatten. Daar hoeven we niet neerbuigend over te doen. Het geestelijke en het materiële laten zich niet zonder schade tegen elkaar uitspelen. En dringt het ook niet steeds meer tot de kerken door dat de kunst een belangrijke rol kan spelen in de eredienst en in andere onderdelen van het gemeente-zijn?

De oudtestamentische lezing volgens het Oud-katholieke en het nieuwe RK Lectionarium is uit Ezechiël 33. Daarin krijgt de profeet een taak als "wachter van het huis Israëls". Ook dat laat zich goed lezen samen met Matteüs 18:15-17. Tot het gemeente-zijn behoort dat je elkaar zo serieus neemt dat je de moeite neemt om elkaar terecht te wijzen. Het eveneens in deze roosters genoemde Romeinen 12:9-21 of 13:8-10 geeft aan wat het kader is waarbinnen zoiets dient te gebeuren: de "broederlijke" liefde.

De psalm van de zondag is Psalm 74. Dit klaaglied vanwege de verwoeste tempel klinkt als het lied van de bedreigde gemeente die zich echter ook het onvervreemdbaar eigendom weet van God. Verder biedt het Liedboek een schat aan liederen over de kerk/gemeente. Uit de rubriek over de kerk (Gezang 303-330) lijken met name Gezang 305 en 306 geschikt. We kunnen daar uit de bundels Zingend Geloven nog aan toevoegen deel III, lied 62 (Callenbach) en deel IV, lied 47 (Boekencentrum).

K.Spronk

De gemeente viert

Viering

Inleiding

De eerste zondag van september zal in verschillende gemeentes in het teken staan van het begin van een nieuw seizoen. De lezing van vandaag uit Matteüs, over hoe men in de gemeente met elkaar om kan gaan, past hier goed bij.

In haar boek 'Geloof waardig, Stappen op de weg van gemeenteopbouw' (Boeken-centrum) beschrijft Riet Bons-Storm hoe men op deze zondag een lijst op zou kunnen hangen in de kerk of in een aangrenzende ruimte, met daarop alle taken voor het komende jaar. De gemeenteleden kunnen hun naam achter taken schrijven, die zij graag op zich willen nemen. (blz.123,124)

Denk hierbij ook aan dingen, die kinderen en met name jongeren zouden kunnen en willen doen.

Begroeting en drempelgebed

Intochtspsalms

Psalm 74:1,2,7,9 en 14

Kyrië

Laten we bidden dat er plaats is voor God bij de mensen, hier in ons midden: Heer ontferm u over ons.

Bidden we dat zijn woord zal klinken hier in ons midden, in de woorden die wij spreken: Heer ontferm u over ons.

En dat wij Hem herkennen, Jezus, Gods eigen woord, in het brood dat wij breken en delen: Heer ontferm u over ons. Uit: de Randstadbundel, Litanie 7, blz.19. U vindt hierin ook een melodie.

Glorialied

"Met hart en ziel"

Met andere woorden, lied 9:1,4 en 5

Met de kinderen in de kerk

Wanneer dit inderdaad startzondag is voor de gemeente, kan iemand van de leiding van de kindernevendienst iets vertellen over wat er het komende jaar gaat gebeuren en de kinderen uitnodigen mee te doen. Dit is ook een goed moment om nieuwe dingen in te voeren. Bijvoorbeeld de viertafel (zie de rubriek jongere en oudere kinderen), de gewoonte om kinderen de paaskaars aan te laten steken of om kinderen een kaars, aangestoken aan de paaskaars, mee te geven naar de eigen ruimte.

vervolg op pagina 8

CONTEXT

School

De ark naar Jeruzalem, 2 Samuël 6
Belofte over de tempelbouw,
2 Samuël 7
Davids overwinningen,
2 Samuël 8

Ere(kinder)dienst/Zondagsschool
Vergiffenis (vervolg),
Matteüs 18:21-35
Leviticus 1

Lied

Gezang 365

Meditatie bij Matteüs 18:21-35**Hoe vaak moet ik mijn broeder/zuster vergeven?**

Wat opvalt na de lezing van vorige week (Matteüs 18:15-20) is, dat Petrus in de tekst die vandaag aan de orde is (18:21-35) niet vraagt hoe vaak moet ik mijn broeder bestraffen, maar hoe vaak moet ik hem vergeven. Hij lijkt de opdracht van de zorg voor de verdwaalde zuster en broeder goed begrepen te hebben.

Leven op messiaanse maat is leven van vergeving. Iets van God laten zien op aarde is doen zoals Hij het ons heeft voorgedaan. De lezingen in Leviticus geven aan hoe vergeving te regelen is. Het gaat niet zo maar, zo van: vergeven is vergeven, zand er over....

De Eeuwige geeft ons voorschriften hoe we iets moeten offeren, om met Hem en met elkaar in het reine te komen. Daarom vraagt Petrus Jezus ook om regels om te leven naar messiaanse maat. Iets daarvan voelt Petrus al aan met het heilige getal zeven (heilig zul je zijn want Ik de Heer uw God ben heilig). Leerling van Jezus zijn betekent dat je al iets door hebt van dat heilige.

Maar zo koninklijk royaal als Jezus het voor doet, zit het ons nog lang niet ingebakken. Jezus noemt het zeventig maal zeven maal, en dat is niet tellen van 1, 7, 70... veel. Maar in het getal negenveertig of vierhonderdnegentig klinkt het jubeljaar mee, als je leeft en denkt op de manier waarop de Eeuwige het ons voordoet (Leviticus 25:1-22).

Tegen dit jubeljaar, dat begint met het blazen van de bazuin op Grote Verzoendag, moeten ook alle voorschriften van de offers gelezen worden. En tegen deze achtergrond mogen we ook de gelijkenis lezen. Zo totaal ongewoon en onzakelijk royaal als de koning vergeeft, zo royaal wordt ons geleerd te leven; naar messiaanse maat. Leren leven van vergeving opdat er voor anderen vergeving en leven mogelijk is. Het schrijnende einde van de gelijkenis laat zien dat er zonder vergeving geen leven is.

C.J. van Leeuwen-Assink

Thema

Verzoend met Gods bedoeling

'Leven naar messiaanse maat', met dat motto voor de herfsttijd zijn we vorige week begonnen. Zoals in de scholen het Davidische koningschap, uitmondend in de tempelbouw als teken van Gods verbondenheid met zijn volk, centraal staat, zo horen we in kerk en kinderdienst de woorden van Jezus uit het Matteüsevangelie.

Het koninkrijk der hemelen krijgt gestalte in de wijze waarop mensen in de concrete praktijk van alledag leven, als gezalfden voor Gods aangezicht. Want we verstaan de priesterlijke praktijk van vergevingsgezind handelen tegen de achtergrond van de Levitische voorschriften. Deze week lezen we het verhaal over de koning die afrekening wilde houden met zijn slaven. Het is een gelijkenis met het koninkrijk der hemelen als antwoord op Petrus' vraag: "Heer, hoeveel maal zal mijn broeder tegen mij zondigen en moet ik hem vergeven?" Als daarnaast Leviticus 1 over de brandoffers wordt gelezen, komt de samenhang vooral naar voren in het woord 'verzoening'. De God van Israël gaat in zijn vergevingsgezindheid zo ver, dat een offergave van een gaaf dier hem welgevallig is als verzoening voor grotere schuld.

En opnieuw mag gelden dat mensen tegenover elkaar zo goed als God hebben te zijn in het leven naar messiaanse maat. Zeven maal zeventig maal moet je je schuldige broeder/zuster vergeven, zoals de koning in Jezus' gelijkenis in zijn afrekening alle schuld kwijtscheldt. Verzoening als grondregel van het koninkrijk blijkt in de wijze waarop mensen in de concrete praktijk van alledag bereid zijn elkaar te vergeven. En evenals vorige week ontbreekt ten enen male de scheiding tussen het hoge en heilige en het alledaagse en profane. We kunnen op verheven toon spreken over verzoening en het geloof als weg tot eeuwig leven exclusief verbinden met Jezus' verzoenend lijden, ja zelfs spreken van het offer voor onze zonden, maar het koninkrijk krijgt zichtbaar gestalte in de mate waarin wij bereid zijn onze broeder en zuster van harte te vergeven. Daarvan legt zowel het offerritueel in de tabernakel, als de gelijkenis uit Matteüs getuigenis af. Ze maken ons de God van Israël bekend als degene die telkens weer bereid is met mensen opnieuw te beginnen, mensen telkens opnieuw te herscheppen naar zijn beeld en gelijkenis, opdat het koninkrijk der hemelen op aarde doorbreekt. Zo raken wij verzoend met Gods bedoeling en worden we op het spoor gezet van Gods toekomst, de stad van vrede. Dat perspectief laat God niet los. Zeven maal zeventig maal blijkt Hij bereid de weg opnieuw te beginnen. Hij heeft er alles voor over. Geen offer blijkt hem te zwaar. Hij geeft zichzelf.

Cil Wigmans

Toelichting

Vergiffenis (vervolg) Matteüs 18:21-35

In de toelichting bij het vorige week gelezen Matteüs 18:15-20 werd er al op gewezen dat de evangelist deze stukjes niet zomaar bij elkaar heeft geplaatst. Ze worden het best begrepen als onderdeel van de in dit hoofdstuk weergegeven rede van Jezus waarin Hij het met name heeft over de gemeente. Vanaf vs.15 gaat het over de "broederlijke" omgang met elkaar. We hoorden dat dit ook inhoudt dat je elkaar als het nodig is terechtwijst.

Daarmee zijn we in de zo beruchte sfeer van tucht en vermaan beland. Tenminste, zo lijkt het. Petrus weet wel beter. Als hij doorvraagt, gaat het niet om de strikte toepassing van strenge groepsregels, maar om vergeving. Dat is de grondwet van de gemeente: zij leeft van vergeving.

Daar mag je niet te gering van denken. Met enkele getallen wordt dat duidelijk gemaakt. Tegenover de minimale getallen in vs.15-20 staan nu maxima. Matteüs gaat hier verder dan Lucas. In Lucas 17:4 is sprake van zeven maal vergeven op één en dezelfde dag. De manier waarop deze woorden door Matteüs zijn weergegeven doet denken aan Genesis 4:24: "Kain wordt zeventenvoudig gewroken (vergelijk Genesis 4:15), maar Lamech zeventenzeventig maal" (vergelijk overigens ook Lamechs leeftijd volgens Genesis 5:31).

Jezus onderkent de zuigkracht van wraakgevoelens en geeft aan dat de vergevingsgezindheid niet groot genoeg kan zijn, als Hij tegen Petrus zegt niet slechts zeven maal, maar zeventig maal zeven maal te vergeven.

Wraak lijkt meer in overeenstemming met de dagelijkse werkelijkheid dan Jezus' opdracht. Heel veel conflicten, of ze nu groot zijn of klein, dodelijk of niet meer dan verziekend, zijn terug te voeren op wraakgevoelens of verlangen naar revanche. En die hebben dan ook nog de neiging elkaar op te roepen of te versterken. Jezus' opdracht is niet minder dan een doorbraak in dat menselijke leefpatroon. Is het wel van deze wereld?

Over die laatste vraag gaat het in de nu volgende gelijkenis. Zoals gebruikelijk leidt Jezus deze in als verwijzend naar het koninkrijk der hemelen. En, zoals we al hoorden in vs.18, is dat niet los te maken van het gewone aardse bestaan: ze beïnvloeden elkaar.

De gelijkenis is heel overzichtelijk opgebouwd. Het gaat in feite om drie gesprekken: tussen heer en slaaf, slaaf en medeslaaf, heer en slaaf. Het onderwerp is steeds de schuld die de één heeft bij de ander. Bij alle overeenkomsten vallen de verschillen des te meer op. De schuld van de slaaf bij zijn heer is enorm groot, de schuld van de ene slaaf bij de ander valt daarbij in het niet. Des te onbegrijpelijker is het dan dat de slaaf die eerder zoveel kreeg kwijtgescholden nu zo onbuigzaam is. De slaaf volgt zijn heer niet na. Op zijn beurt handelt de heer dan tenslotte wel zo als de slaaf eerder zelf gedaan heeft ten opzichte van zijn medeslaaf.

Het genoemde patroon van de drie gesprekken wordt één keer onderbroken: in vs.31 wordt verteld hoe de medeslaven reageren. Ze zijn verdrietig over wat ze zien. Dit is een waarschuwing voor de gemeente: er wordt op jullie gelet! In de gemeente worden grote woorden gesproken over vergeving. De buitenstaanders zullen zich ongetwijfeld afvragen of daar in de omgang met anderen iets van te merken zal zijn.

Het slotvers verwijst naar het 'Onze Vader'. Gods vergeving is niet los te denken van onze omgang met elkaar. Dat we elkaar van harte moeten vergeven lijkt in tegenspraak met de vreselijke straf die eerder is genoemd. Zo'n stok achter de deur leidt immers eerder tot krampachtigheid dan tot hartelijkheid. Maar die conclusie is hier te kortzichtig. Het verhaal begint immers met die ongelofelijke hartelijkheid van de heer als beeld van Gods genade. Het is in feite onvoorstelbaar dat wie daar iets van ervaren heeft er zo onberoerd bij zou blijven zoals die slaaf in de gelijkenis.

Het harde einde zegt ook meer over de ongelofelijke hardheid van de slaaf dan over de wraakzucht van zijn heer. Want die straf is niet meer dan dat wat die slaaf zelf over zich afroept. Zijn heer voegt er niets aan toe. Zoals het er staat geeft het - tegen de kerkelijke traditie van de eeuwige straf in - zelfs aan dat de schuld ooit voldaan zal kunnen worden en er dus een kans is om uit deze plaats van de foltering (vergelijk ook Lucas 16:23.28) te ontsnappen.

K.Spronk

Liturgische toelichting

De veertiende zondag na Pinksteren

Gezien het thema van de lezing, 'Vergiffenis', verdient het gebed om schuldvergeving extra aandacht. Doorgaans is dit het drempelgebed, dat in vaste bewoordingen gebeden wordt aan het begin van de viering. Veel kerken kennen in plaats van dit gebed een gebed van verootmoediging met daarop volgend de genadeverkondiging. Bij beide vormen loopt men het gevaar van een gewinning die geestdodend kan werken. Enige variatie kan, zeker op deze zondag, daarom geen kwaad.

Wie aan de hoofdlezing van het oecumenische leesrooster wil vasthouden, krijgt deze zondag te maken met Leviticus 1, dat aanwijzingen geeft voor de brandoffers. Het laatste vers van dit hoofdstuk spreekt over dit offer als een vuuroffer "tot een liefelijke reuk voor de HERE." Dat roept herinneringen op aan het offer dat Noach bracht nadat hij en de zijnen de ark na de zondvloed weer konden verlaten (Genesis 8:21). Daarmee zijn we in hetzelfde spanningsveld als in Matteüs 18, van schuld en boete en de vergevingsgezindheid van God.

Als men er deze weken niet voor kiest om uit Leviticus te gaan lezen, ligt het meer voor de hand om als lezing uit het Oude Testament een gedeelte uit Genesis 4 te kiezen (zie theologische toelichting). We weten van Matteüs dat hij, waar hij maar kon, probeerde verband te leggen met de Wet en de Profeten. Juist de door hem gesuggereerde relaties verdienen onze aandacht.

Voor wie binnen de eredienst ruimte geeft aan de deuterokanonieke boeken verdient de suggestie van het RK en Oud-katholieke Lectionarium navolging. De daar genoemde lezing van Jezus Sirach 27:30-28:7 geeft op fraaie wijze de boodschap van Matteüs 18:21-34 weer.

Bij de Psalm van de zondag, Psalm 84, is in de huidige samenhang vooral vers 7 heel sprekend: "Als zij trekken door het Bekadal, maken zij het tot een oord van bronnen." De vertaling van 'Bekadal' is onzeker. Vroeger werd het wel vertaald met 'tranendal' (zie bijvoorbeeld de Leidse Vertaling). Dat woord ging een eigen leven leiden in onze taal. Maar deze vertaling is onjuist en de verwijzing naar Psalm 84 in Van Dale's Groot Woordenboek der Nederlandse Taal is dus in feite niet correct. Een betere vertaling is 'woestijndal'.

In ieder geval verwijst het naar een onaangenaam oord. Maar voor wie leeft uit Gods kracht wordt het toch leefbaar. Zo is de boodschap van Matteüs 18 dat waar men durft te leven vanuit Gods vergeving, iets van zijn rijk doorbreekt in een door haat en nijd vaak zo onleefbare wereld.

Ook Psalm 103 past goed bij het thema 'vergeving.' Een fraai lied van Muus Jacobse bij Matteüs 18:23-35 is te vinden in de bundel 'Een plaats ontzegd...', Bosch & Keuning, 1983.

K.Spronk

De gemeente viert

Viering

Intochtspsalmen

Psalm 84:1 en 2

Drempelgebed

Heer, als Gij onze daden meet,
onze barmhartigheid,
wat zijn wij onder de maat!

Heer, als Gij ons beluistert,
het hoge woord dat wij voeren,
de lage taal die wij uitslaan,
wat zijn wij voos en leeg!

O God, als Gij ons leven
vergelijkt met dat van uw Zoon,
waar moeten wij blijven,
verdwaald als wij zijn in ons denken,
verloren in ons gedoe.

Verleen ons gratie,
schenk verzoening;
wat wij misdeden,
uitdachten ten kwade,
keer het ten goede,
grote God.

Breng ons terecht, bemoedig ons
en help ons verder door de tijd,
onze Vader die in de hemelen zijt.

Uit: Jaap Zijlstra, 'Gij roept het licht tot koning uit', Kok, 1988

Kyrie en gloria

"Wij komen hier ter ere"

Met andere woorden, lied 14

Met de kinderen in de kerk

Neem een voorwerp mee, dat duidelijk beschadigd is, bijvoorbeeld een kopje (zie de rubriek 'Jongere kinderen', stap twee). Vertel de kinderen dat u dit geleend heeft van iemand. En nu durft u het eigenlijk niet terug te geven. Vraag de kinderen wat u zou moeten doen.

Waarschijnlijk vinden ze, dat u wel iets terug moet doen. De schade vergoeden, of op z'n minst 'sorry' zeggen.

Leg nu uit wat vergeving is: degene die vergeven wordt, moet daar zelf ook een stap in zetten en het zo mogelijk goedmaken. Vergeven heeft vaak iets met 'geven' te maken. Je moet er iets voor teruggeven.

Wanneer iets vergeven is, is de oorzaak van de 'schuld' weggenomen. Het staat niet meer tussen beide partijen in.

Met de kinderen in de eigen ruimte

Voor de kinderen wordt een verhaal verteld naar Matteüs 18:21-35, zie de rubrieken voor de jongere en oudere kinderen.

Na de vertelling wordt doorgepraat over 'vergeving.' De oudere kinderen kunnen voorbeden maken ("Vergeef ons voor...") die straks in de gebeden worden verwerkt.

Vervolg op pagina 22

CONTEXT

School

David en Mefiboset, 2 Samuël 9

David en Batseba,

2 Samuël 11

Davids berouw, 2 Samuël 12

Ere(kinder)dienst/Zondagsschool

De gelijkenis van de arbeiders

in de wijngaard, Matteüs 20:1-16

Leviticus 4

Lied

Gezang 285

Meditatie bij Matteüs 20:1-16

Ik wil deze laatsten hetzelfde geven als u

Net als vorige week ontdekken we dat het leven naar messiaanse maat niet klopt met onze dagelijkse werkelijkheid. Eens te meer wordt duidelijk dat het koninkrijk der hemelen juist haaks staat op onze werkelijkheid. Maar naast de totaal onzakelijke manier van handelen van de Heer, (wie gaat er nu op het elfde uur nog mensen halen om voor je te werken) valt op dat de Heer van de wijngaard kennelijk wil dat zijn manier van handelen opvalt. Als Hij gewoon bij de eerste was begonnen met uitbetalen was het veel minder problematisch geweest. Dan hadden de laatsten zich alleen maar verbaasd over de royaliteit van de Heer, maar de eersten hadden nooit gemerkt hoe royaal de Heer was. Duidelijk is dat de Heer wil dat we zien hoe royaal Hij is. In vers 8, geeft Hij zijn opzichter de opdracht zo uit te betalen (het is trouwens de enige plaats waar de opzichter in beeld komt): "Roep de arbeiders en betaal het loon uit, te beginnen bij de laatsten, tot de eersten."

En in vers 14 zegt Hij: "Ik wil deze laatsten hetzelfde geven als u."

En wat wil de Heer ons dan wel geven? Een schelling?

Het bedrag van een schelling legt weer verbanden met de lezing uit het eerste testament. Een schelling was namelijk het hoofdgeld, d.w.z. de jaarbelasting die men aan de onderdrukker moest betalen.

De Heer maakt dus mogelijk dat wij ons vrij kopen van die hatelijke onderdrukking en als vrije mensen leven. Daarin mogen wij allen delen, de laatsten voorop. Dat mogen wij ook laten zien. Deze gelijkenis heeft meer in zich dan een nieuw arbeids-ethos of een nieuwe verdeling van de welvaart. Het maakt ons mogelijk om als vrijgekochte mensen te leven. Juist in deze vredesweek die nu begint klinkt dit als opdracht mee: Als vrije mensen leven, de laatsten voorop.

C.J. van Leeuwen-Assink

Thema

De eerste wordt de laatste

De vraag hoe je leeft naar messiaanse maat blijft ons bezig houden. Van jongsaf worden we in de keuzen die we maken heen en weer geslingerd tussen eigenbelang en goede wil. Hoe meer verantwoordelijkheid we dragen hoe zwaarder de consequenties zijn van ons handelen. Davids koningschap, waarover we deze weken in de school verhalen vertellen, schept ruimte voor willekeur. Hij vernedert wie hij wil en verhoogt wie hij wil. Hij lijkt macht te krijgen over leven en dood. Want wat is een koning zonder macht? Maar macht corrumpeert. Als het messiaanse koningschap geen weerspiegeling meer is van wat de God van Israël beoogt, namelijk dat wat klein en onaanzienlijk is op de eerste plaats komt, dan doemen de parallellen op met andere machthebbers als Nebukadnezar en farao.

In de lezingen voor de zondag blijkt de omkering van machtsverhoudingen kenmerkend voor de orde van het Godsrijk. De gelijkenis over de wijngaardwerkers uit Matteüs staat in het teken van Jezus' woorden: "Zo zullen de laatsten de eersten en de eersten de laatsten zijn." Hoe is dat verbonden met de rituele voorschriften over het zondoffer uit Leviticus 4? Wellicht kunnen we er in beluisteren dat de schuld van hooggeplaatsten grotere offers vraagt dan van de geringe in aanzien. De rangorde stelt daar de gezalfde, dat is de priester, boven alles uit. Zijn boetedoening heeft een hogere prijs zelfs dan die van het gehele volk. Maar als het gaat om de beloning voor het leven naar messiaanse maat (de vraag van Petrus die aanleiding is voor de gelijkenis van de arbeiders) dan geldt: "Ik wil deze laatsten hetzelfde geven als u."

Juist in de gelijkenis tussen koninkrijk der hemelen en een wijngaard worden we weer herinnerd aan het grotere levensverband waarin de Schrift ons plaatst. We leven immers na Pinksteren in het perspectief dat de aarde Gods koninkrijk wordt (het motto voor de zomertijd). Leven naar messiaanse maat is gericht op de goede vruchten, zonder winstbejag, niet uit eigenbelang, maar opdat ieder deel kan hebben aan het grote feestmaal van brood en wijn in overvloed.

Wanneer we daarbij niet het oog hebben op de minsten der mensen, dan dreigt de wijngaard weer jungle te worden. Daarom geldt juist voor de proeftuin van gemeentelieven (in dat verband staat dit gedeelte van Matteüs): De eersten worden laatsten, want de eerste onder ons is aller dienaar geworden.

Cil Wigmans

Toelichting

De gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard, Matteüs 20:1-16

Wie deze gelijkenis goed wil begrijpen, doet er goed aan om eerder te beginnen met lezen. De woordelijke herhaling van een aantal kernzinnen geeft aan dat deze gelijkenis een beeldend antwoord is op eerder opgeworpen vragen. Het feit dat Matteüs 20:16 herhaalt wat in Matteüs 19:30 al werd gezegd ("de eersten zijn de laatsten"), wijst er op dat de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard bedoeld is als nadere uitleg aan Petrus bij het antwoord op de vraag zoals hij die in Matteüs 19:27 stelde: "Wij hebben alles prijsgegeven en zijn U gevolgd; wat zal dan ons deel zijn?" Maar ook Petrus' vraag werd weer uitgelokt door iets anders, namelijk het teleurstellende gesprek tussen Jezus en de rijke jongeling, die heeft gevraagd naar het eeuwige leven (Matteüs 19:16). In Matteüs 19:29 komt Jezus daar weer op terug. En als in Matteüs 20:1 sprake is van het Koninkrijk der hemelen, kunnen we dat er ook niet los van zien.

Bij 'eeuwig leven' (Matteüs 19:29), moeten we wel oppassen voor het misverstand dat dit een aanduiding is van het leven na de dood. Het is beter om het te omschrijven als het leven met God. Dat is een leven dat niet stuk te krijgen is, ook niet door de dood. Het is ook een leven waarin met andere maten wordt gemeten dan met de bij ons doorgaans gebruikelijke maatstaven. Want hier gaat het uiteindelijk om Gods goedheid. Daar is alles van afhankelijk. Het gaat Jezus erom juist de misverstanden op dit punt de wereld uit te helpen. Niet voor niets betreft zijn eerste reactie op de vraag van de jongeling Gods goedheid (Matteüs 19:17) en speelt Hij daar met het slot van de gelijkenis op in: "Is uw oog boos, omdat ik goed ben?" (Matteüs 20:15).

De gelijkenis is duidelijk. De uren worden geteld vanaf zonsopgang. De arbeidstijd, de werving en de beloning, zoals die in de eerste twee verzen worden genoemd, zijn allemaal normaal te noemen.

Het is ook allerm minst verbazingwekkend dat de eigenaar van de wijngaard op zoek blijft naar arbeidskrachten, want als het eenmaal de tijd van de oogst is moet er flink en snel worden aangepakt. Hoe sneller de rijpe vruchten binnen zijn, des te beter.

Dat hij te elfder ure nog mensen in dienst neemt mag echter wel opmerkelijk heten. Langzaam maar zeker is nu de aandacht verschoven van de heer die niet zonder arbeiders kan, naar de mensen die steeds wanhopiger moeten hebben staan wachten op werk om te kunnen voorzien in het levensonderhoud van henzelf en hun families. Het is duidelijk hoe kwetsbaar zij in deze zijn.

Bij de eerste groep wordt een duidelijke afspraak over de beloning gemaakt: ze krijgen een schelling per uur. Daarna geldt wat de heer tegen de arbeiders van het derde uur zegt: "Ik zal u geven wat billijk is" (vs.4). Voor 'billijk' wordt een woord gebruikt dat men ook met 'recht' kan vertalen. Zo valt ook de herhaling in vers 13 op: "Vriend, ik doe u geen onrecht." Dat zijn kernzinnen: het gaat om Gods recht, dat met onze maatstaven van wat recht en gerechtigheid is, niet is te meten. Het is haast onontkoombaar om te denken in termen van prestatie en tegenprestatie. Zo doet Petrus dat in Matteüs 19:27.

En ook Jezus maakt duidelijk dat Hij wel degelijk oog heeft voor wat mensen in hun dienst aan de Heer allemaal moeten opofferen (19:29). Maar God meet uiteindelijk toch met andere maatstaven. Daarom zullen ons rechtsgevoel en Gods goedheid wel eens met elkaar botsen.

Dat houdt in de praktijk in dat we er niet zijn met een eenmalige herziening van onze rangordes. Ze blijven onder Gods kritiek staan. In dit bijbelgedeelte wordt dat fraai geïllustreerd door de steeds wisselende volgorde in de formulering van de laatsten en de eersten: Matteüs 19:30 wordt in Matteüs 20:16 omgekeerd en de arbeiders met wie de heer volgens 20:1 begon, komen in vers 8 het laatst aan de beurt.

Conclusie van deze gelijkenis is dat Gods beloning belangrijker is dan de door ons geleverde prestatie. Dat ontnemt, om met Luther te spreken, ons alle eigenwaan, opdat wij ons boven niemand verheven voelen, en bewaart ons voor vertwijfeling. Niemand is zo diep gevallen dat hij niet meer zou mogen hopen op genade. Tussen zelfverheffing en wanhoop loopt deze weg van Christus.

K.Spronk

Liturgische toelichting

De vijftiende zondag na Pinksteren

Als uitgangspunt van deze zondag kan men de woorden aan het slot van de gelijkenis nemen: "Is uw oog boos, omdat ik goed ben?", en de goedheid van God centraal stellen. Men zou het zelfs meer in het algemeen een doelstelling van de eredienst kunnen noemen: vorm geven aan het vertrouwen dat God goed is en dat aan Gods goedheid het laatste woord is en dat dit temidden van alle dagelijkse schijn van het tegendeel ook nog 'soms, even' te ervaren is.

Gods goedheid wordt in vele toonaarden bezongen. Fraaie voorbeelden vinden we in de Psalmen, zoals psalm 25, 118 en 145. Ook in de psalm van de zondag, Psalm 86, is er sprake van (vers 5).

De hoofdlesing in het oecumenische leesrooster is Leviticus 4, een hoofdstuk met wetgeving betreffende zondoffers als voorwaarde voor de door de priester te verlenen vergeving (zie vers 26, 31 en 35). Zeker na de eerder geciteerde woorden van Luther (zie de theologische toelichting) zal het duidelijk zijn dat men met de keuze voor deze lezing midden in het aloude spanningsveld van Wet en Evangelie belandt. Het risico daarvan is dat de oudtestamentische lezing alleen maar gebruikt wordt om er zich tegen af te zetten. In het Oud-katholieke rooster is verband gelegd met Jona 3:10-4:11. Ook daarin gaat het over een gekwetst rechtsgevoel. Juist in verband met deze lezing komt de eerder genoemde Psalm 86 goed tot zijn recht. De woorden zoals die klinken in het (berijmde) vers 5, "Heer, Gij hebt mij aangenomen, mij weer tot het licht doen komen uit de diepten van de dood. Ja, uw goedheid is zeer groot," komen overeen met Jona's eigen danklied. Zou iemand die zelf Gods goedheid aan den lijve heeft ervaren nu ook met andere ogen kunnen kijken naar mensen over wie hij zelf gewend is slecht te denken?

De lezing welke het RK Lectionarium aangeeft is Jesaja 55:6-9 met de bekende woorden over Gods gedachten die de onze verre te boven gaan.

Er zijn fraaie liederen over het thema van de eersten die de laatsten zullen zijn, zoals Gezang 70 en 482 uit het Liedboek en uit Zingend Geloven I, lied 5. Dit laatste lied is ook (met een andere melodie) te vinden in 'De adem van het jaar' (van der Leeuwstichting), blz. 71-72, samen met een lied van T. Naastepad over de verschillende 'werkers'.

In het rooster 'Context' wordt als lied van de week Gezang 285 ("Geef vrede, Heer") genoemd, vanwege de vredesweek (van 18 t/m 26 september). Op deze zondag zou men er de nadruk op kunnen leggen, dat vrede daar begint waar mensen ophouden hun eigen recht te laten gelden.

K.Spronk

De gemeente viert

Viering

Psalm van de zondag: Psalm 86a
(voor kinderen bewerkt)

Zet uw oren toch open,
geef mij antwoord
want ik ben er slecht aan toe

Bescherm mij toch
Want ik hoor toch bij U?

Bevrijd mij toch
Want ik zet mij voor U in

Buig U naar mij toe
Want ik roep al de hele dag

Heer maak mij blij
U bent toch de God
die het goede wil
voor alle mensen
die op U een beroep doen?

Ik zit in de knel en schreeuw het uit
U geeft mij antwoord!
Al die andere goden zwijgen als het graf
Niets en niemand kan zich met U meten
Alles en iedereen zal tot U komen
en uw Naam groot maken
Want alleen van U zijn wonderen te verwachten.

Zingen
Psalm 86:5 en 7

Kyriëgebed

Glorialied: Gezang 400: 1, 2 en 8

Met de kinderen in de kerk

U pakt een stapeltje gekleurde kaartjes die u van te voren heeft klaargelegd en deelt die willekeurig onder een aantal kinderen uit, die u hebt gevraagd om naar voren te komen.

Praat met elkaar over het resultaat:

- Hoeveel heb jij er en jij... en jij?
 - Hoe vind je dat? Is het eerlijk verdeeld?
 - Wat betekent eerlijk?
 - Zijn er ook wel eens dingen oneerlijk?
 - Kun je daar een voorbeeld van bedenken?
- Eerlijk of oneerlijk kan in elke situatie anders zijn...

Jezus is met zijn vrienden op reis. Onderweg praten ze veel met elkaar. "Wij zijn jouw allerbeste vrienden," zegt één hen, "want wij gaan altijd met je mee. Eerlijk is eerlijk!" Jezus denkt na. Dan schudt hij zijn hoofd. "Soms is alles andersom. De eersten zijn het laatst en de laatsten zijn het eerst. Luister maar naar dit verhaal..."

Met de kinderen in de eigen ruimte

We vertellen een verhaal naar Matteüs 16:1-20, zie de rubriek voor de jongere of oudere kinderen. Daarna maken we met elkaar een puzzel. Zorg dat u een geschikte puzzel, of meerdere puzzels, bij u heeft.

Vervolg op pagina 28

CONTEXT

School

Samenzwering van Absalom,

2 Samuël 15:1-12

David vlucht voor Absalom,

2 Samuël 15:13-16

Absaloms nederlaag en dood,

2 Samuël 18:1-19:8

Ere(kinder)dienst/Zondagsschool

De gelijkenis van de twee zonen,

Matteüs 21:28-32

Leviticus 6:19-7:10

Lied

Gezang 324

Meditatie bij Matteüs 21:28-32**Kinderen of zonen?**

Gelukkig vertaalt de vertaling van het NBG hier dat een vader twee kinderen had.

Matteüs vertelt niet uit vrouwvriendelijke overwegingen dat het kinderen zijn, maar omdat hij voorzichtig is met de term: 'zoon van de Vader.'

Weer valt op hoe Matteüs dakpansgewijs vertelt. Ieder gedeelte uit het Matteüs evangelie lijkt een antwoord op de vragen die het vorige deel bij ons oproept (het valt op wat een goede katecheten de evangelisten eigenlijk zijn). We merken ook al bij de vorige lezingen, dat de teksten niet los verkrijgbaar zijn. Voorafgaande aan dit verhaal staat de vraag van de farizeeën en schriftgeleerden wie Jezus is.

Daarover gaat deze gelijkenis. Wie is de ware zoon? Wie gaat de weg van de zoon van de Vader?

Drie dingen vallen op: de antwoorden van de kinderen, de vraag van Jezus en het antwoord van de schriftgeleerden.

Het eerste kind zegt, "ja, ik heer." Niet zomaar "ja hoor, pa!", maar het grote antwoord uit het eerste testament. Als de Eeuwige je naam noemt zeg je: "Hier ben ik." Maar hoe deze geloofsbelijdenis is verworden tot een holle frase wordt duidelijk uit wat er gebeurt. Er gebeurt niets. Het kind gaat niet. Het antwoord 'hier ben ik' wordt immers de hele Schrift door gevolgd door 'gaan' (Abraham is er wel een heel duidelijk voorbeeld van). Het tweede kind zegt rond uit dat het niet wil. Maar gaat toch.

Jezus vraagt niet wie er gegaan is maar wie de wil van de Vader heeft gedaan. Daar zie je dus de ware zoon van de Vader, daar waar de wil van de Vader wordt gedaan.

De schriftgeleerden antwoorden niet met: de tweede, maar met: de laatste. Want dat hoort immers bij de zoon van de Vader: Hij is niet de eerste maar de laatste. Hadden we dat niet al eens eerder gehoord in de Schrift? We hoeven maar aan vorige week te denken.

C.J. van Leeuwen-Assink

Thema

De zoon van het "nee"

Het gaat in deze periode over het leven naar messiaanse maat. En vooral over het feit dat wij en onze kinderen voor keuzen komen te staan en verantwoordelijkheid dragen waarbij niet op voorhand vast staat wat we moeten doen. In de schoolverhalen maakt Davids koningschap ons die dilemma's duidelijk, al gaat het telkens om meer dan psychologische herkenning. We zouden de verhalen van deze week, over Absalom, kunnen vertellen vanuit de spanning tussen vaderliefde en het handhaven van gezag. Maar als het in de Bijbel gaat over de zoon, dan staat de toekomst op het spel.

In het zondagsverhaal klinkt het overbekende woord: "Iemand had twee kinderen", een variatie op een ander bijbels motief: een vader had twee zonen. En vanouds is in de uitleg van deze korte gelijkenis uit Matteüs (21:28-32) daarin de verhouding tussen Israël en de kerk gelezen. Het ene kind, dat zo bereidwillig "ja" heeft gezegd tegen Gods opdracht, heeft in de praktijk "nee" gedaan en dus zullen de heidenen, de tollenaars en de hoeren, hen voorgaan in het Koninkrijk Gods. Maar de context waarin Jezus de gelijkenis spreekt geeft voor deze uitleg geen enkele aanleiding. Na de intocht in Jeruzalem beweegt Jezus zich tussen de tempel en Betanië (21:12, 17 en 23 en 26:6), tussen het huis van de Vader en het huis van de arme. In de tempel spreekt Hij in gelijkenissen en houdt er de rede over de laatste dingen. In het huis van de arme overnacht Hij, verkeert er bij Simon de melaatse en wordt er door een vrouw gezalfd. In de tempel wordt Hem de vraag gesteld naar zijn bevoegdheid en Hij antwoordt met gelijkenissen over het Koninkrijk der hemelen. Dat wat het Koninkrijk opbouwt heeft toekomst; degene die het Koninkrijk dichterbij brengt heeft recht van spreken. Daarbij gaat het niet om afkomst of om aanzien, of om mooie woorden. Het gaat om de daden van gerechtigheid. Wie opkomt voor het recht van de armen, wie de weg gaat die Johannes de Doper heeft gewezen, die heeft recht van spreken, ook al zijn dat mensen die in hun bestaan in eerste instantie "nee" zeiden tegen Gods toekomst. Daarom gaan hoeren en tollenaars (jood of heiden) voorop, omdat zij metterdaad geloven in de toekomst van het Koninkrijk der hemelen. En de eerste onder hen, aller dienaar, is de zoon die kind aan huis is, zowel in de tempel als bij de armen.

Cil Wigmans

Toelichting

De gelijkenis van de twee zonen, Matteüs 21:28-32

Matteüs geeft deze woorden van Jezus weer na het verhaal van de intocht in Jeruzalem en na de tempelreiniging. Hij introduceert ze niet als een gelijkenis. Pas door de inleiding van het volgende gedeelte ("Hoor een andere gelijkenis", Matteüs 21:33) kunnen we ze met recht als zodanig aanduiden. Dat Matteüs, anders dan gebruikelijk, deze woorden dus zonder nadere aankondiging doorgeeft, wijst erop dat ze gelezen moeten worden als aansluitend op het voorafgaande. We zitten hier in een discussie tussen Jezus en de overpriesters en oudsten van het volk. Zij hadden zo hun twijfels over zijn bevoegdheid. Heeft Hij wel het recht om zich te laten vieren als de Zoon van David (bij de intocht) en om zo'n hard oordeel te vellen over de kooplieden in de tempel?

Jezus' antwoord is in eerste instantie een wedervraag (Matteüs 21:24-27): was Johannes de Doper wel bevoegd om in naam van God de doop te bedienen? Uit taktische overwegingen blijft men hierop het antwoord schuldig.

En nu belicht Jezus weer een ander aspect van deze kwestie. Hij verlegt de aandacht van de predikers naar de hoorders: wie is de goede hoorder? Zijn antwoord geeft Hij in de gelijkenis van de twee kinderen (strikt genomen is er geen sprake van "zonen"). En dat sluit aan bij de in het derde hoofdstuk van dit evangelie weergegeven boodschap van Johannes: "Brengt dan vrucht voort die aan de bekering beantwoordt" (Matteüs 3:8). Niet voor niets brengt Jezus hem even later ook weer ter sprake (Matteüs 21:32).

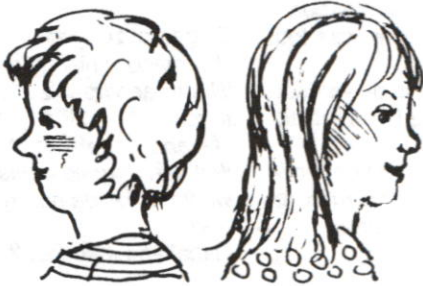
Niet de woorden, hoe vroom ze misschien ook mogen klinken, zijn beslissend, maar de daden. In die zin is deze gelijkenis ook een illustratie van Matteüs 7:21: "Niet een ieder, die tot Mij zegt: Here, Here, zal het Koninkrijk der hemelen binnengaan, maar wie doet de wil mijns Vaders, die in de hemelen is." Tegen deze achtergrond valt des te meer op dat het kind, dat aanvankelijk wel positief reageert op het verzoek van de vader, hem ook met "heer" aanspreekt. De ander brengt zelfs die beleefdheid niet eens op en weigert botweg. Maar juist die beleefdheid blijkt heel versluisend te kunnen werken. Leven in het voetspoor van Jezus uit zich niet in beleefdheid maar in navolging.

Wie verschillende vertalingen van dit bijbelgedeelte naast elkaar legt, zal zien dat er onduidelijkheid is over de opbouw van dit op zich niet moeilijk te begrijpen verhaal. In de

Statenvertaling en de Lutherse vertaling wordt eerst het kind dat nee zegt en ja doet genoemd. In de meeste moderne vertalingen vind je het andersom en begint men met het kind dat instemt met het verzoek doch dat niet in daden omzet. In de nieuwste tekstuitgaven kiest men nu toch weer voor de eerste mogelijkheid. Die lijkt toch het meest oorspronkelijk. De fout moet in de tekstoverlevering geslopen zijn door de neiging deze gelijkenis te zien in het kader van de vragen rond kerk en Israël. Was Israël niet Gods eerste kind? En verwijt Jezus hier niet aan Israël dat het zich niet wil bekeren?

De tegenstelling is hier echter niet die van Israël tegenover de kerk uit de heidenen, maar die van mooipraters tegenover simpele doeners. Overigens worden die laatsten hier allerm minst geïdealiseerd. De reactie van het kind wiens eerste reactie negatief is geeft wel goed weer hoe het vaak in de praktijk zal gaan. De boodschap van het evangelie is niet vanzelfsprekend. En de menselijke reactie op verrassende dingen is toch doorgaans eerst afwerend. Veranderingen hebben tijd nodig en eisen soms ook een overwinning op jezelf. Juist de mensen die kunnen veranderen worden daarom door Jezus ten voorbeeld gesteld.

K.Spronk

Liturgische toelichting

De zestiende zondag na Pinksteren

Men zou zich bij de inkleuring van deze zondag kunnen laten leiden door het feit dat de joodse geloofsgemeenschap gisteren Grote Verzoendag heeft gevierd. Bij de uitleg van Matteüs 21:28-32 werd al duidelijk dat de moeizame relatie tussen joden en christenen op allerlei terreinen doorwerkt, ook in de tekstoverlevering. Sommige tekstgetuigen beweren zelfs dat de joodse leidslieden op Jezus' vraag wie de wil van zijn Vader gedaan heeft antwoordden: hij die "ja" zei, ook al handelde hij er niet naar. Alsof die schijnheiligheid typisch zou zijn voor het jodendom. Men kan zich beter andersom afvragen of de kerk er niet juist steeds door het jodendom op gewezen moet worden dat het evangelie tastbaar moet zijn. We mogen niet zomaar praten over Jezus als de Messias zonder in te gaan op de vraag of dat niet op een of andere manier te merken zou moeten zijn in deze wereld. Het element van de verzoening komt ook terug in de lezing volgens het oecumenische leesrooster uit Leviticus 6-7 (zie met name 6:7 en 7:7). Men zou hier kunnen kiezen voor 7:1-10 over het schuldoffer, omdat dit als "het allerheiligst" wordt aangemerkt. Lezing uit dit gedeelte van de Wetgeving kan helpen ons iets van het wonder te doen beseffen dat verzoening met God mogelijk is. Juist door even stil te staan bij de uitgebreide wetgeving op dit punt kunnen we voorkomen dat de zo vaak over dit onderwerp uitgesproken woorden ons niet of nauwelijks meer zouden raken.

De oudtestamentische lezing volgens het RK en Oud-katholieke rooster is uit Ezechiël 18. Dat voegt als nieuw element aan deze thematiek toe, dat men zich niet al te snel mag verschuilen achter anderen. Ieder is verantwoordelijk voor zijn eigen daden of voor het gebrek aan daadkracht.

De relatie tussen geloven en doen, zoals die vandaag aan de orde is, komt terug in tal van liederen. Ook de bij deze zondag genoemde Psalmen sluiten erbij aan. Psalm 103 is de oproep om God te loven met alles wat je hebt. Psalm 86 bevat onder meer de bede "Leer mij naar uw wil te handlen" (berijmd vers 4). Men kan hier ook denken aan Gezang 252 ("Wat zijn de goede vruchten"), Gezang 313 ("Zonne der gerechtigheid"), Gezang 349 ("O Vader, trek het lot U aan"; met name vs.2: "Gij hebt gezegd: geef gij hun brood"), Gezang 350 ("God, die leven hebt gegeven"; met name vs.4: "Laat in goede daden 't woord van uw genade opgaan, sterk en vrij") en Gezang 474 ("God roept ons tot de daad").

Passende liederen vindt men ook in 'Kleur op toon. Lieder en liturgie rond gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping' (verschenen als onderdeel van het tijdschrift Toerusting, Centrum voor Educatie, Driebergen), vooral het "Lied van het verbond" (blz.20-21) en "God van liefde en genade" (blz.56).

In Zingend Geloven IV, blz.89, Boekencentrum, staat een aardige canon waarmee men ook nog verband kan leggen met de vredesweek ("Laat vrede gaan van hand tot hand, deelt haar in daden uit"). In Zingend Geloven III, lied 36 vinden we een boetelied naar aanleiding van Grote Verzoendag.

K.Spronk

De gemeente viert

Viering

Psalm van de zondag: Psalm 86b
(voor kinderen bewerkt)

*Als U mij de weg wijst
en mij leert wat ik moet doen
Als U dicht bij me bent
en ik mij met hart en ziel
aan U kan toevertrouwen
dan zal ik uw Naam uzingen
Want uw liefde voor mij is zo groot
u hebt mij uit de diepste diepte gered.*

*Een troep schurken heeft het op mij gemunt
een sterke bende die geen genade kent
Maar U bent de God die redt
Geef mij kracht om het vol te houden
Laat merken dat U aan mijn kant staat
Zodat zij het zien en afdruipten
wanneer U mij geholpen en getroost hebt.*

Zingen: Psalm 86:4 en 6

Kyriëgebed

*O God, onze scherpe tong,
onze snijdende woorden,
wat moeten wij er mee aan,
hoe kunnen wij ooit getuigen.*

*En onze grage handen,
apostelen van een hebzuchtig hart,
hoe zullen zij ooit gaan zegenen,
gaan helpen, gaan bevrijden.*

*O God, onze arme ogen,
blind voor het leed op de stoep,
voor ellende vlak naast de deur,
hoe zullen zij ooit leren zien.*

*En onze gespitste oren,
wat zijn ze doof voor de profetie,
hardhorig als het gaat om de stem
die ons vraagt om een beker koud water.*

*O God, ons opstandig hart,
hoe zou het kloppen voor de wereld,
hoe zou het bonzen voor de Heer,
de Opgestane, de Verlosser.*

*Wij smeken U, arm en behoeftig:
vernieuw ons, herschep ons,
wij kunnen met minder niet toe:
laat ons opnieuw geboren worden.*

*Tot glorie van U, onze schepper,
en tot geluk van de mensen.
door: Jaap Zijlstra uit: 'Gij roept het licht tot
koning uit', Kok, 1988, blz.27*

Glorialied

Psalm 103:2, 3 en 9

Met de kinderen in de kerk

Jezus vindt dat zeggen en doen bij elkaar horen. Vaak zeg je wel: Ja, dat doe ik. Maar of je iets dan ook doet? Het is belangrijk dat je doet wat je zegt bij dingen die er echt toe doen, die je belooft hebt aan iemand.

vervolg op pag. 34